

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA
ELMİN İNKİŞAFI FONDU**

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Elmin İnkişafı Fondunun 2015-ci ilin əsas qrant müsabiqəsi
çərçivəsində təqdim olunmuş kompleks elmi-tədqiqat
proqramlarının (EIF-KETPL-2015-1(25)) qalibi olmuş
layihənin yerinə yetirilməsi üzrə

YEKUN ELMİ-TEXNİKİ HESABAT

Layihənin adı: **Görkəmli şəxsiyyətlərin avtoqrafları və epistolıyar irsi**
Layihə rəhbərinin soyadı, adı və atasının adı: **Kərimov Teymur Həşim oğlu**
Qrantın məbləği: **100 000 manat**
Layihənin nömrəsi: **EIF-KETPL-2-2015-1(25)-56/52/5-M-41**
Müqavilənin imzalanma tarixi: **14 aprel 2017-ci il**
Qrant layihəsinin yerinə yetirilmə müddəti: **24 ay**
Layihənin icra müddəti (başlama və bitmə tarixi): **01 may 2017-ci il – 01 may 2019-cu il**

1 Layihənin həyata keçirilməsi üzrə yerinə yetirilmiş elmi işlər, istifadə olunmuş üsul və yanaşmalar

“Görkəmli şəxsiyyətlərin avtoqrafları və epistolıyar irsi” layihəsi üzrə işlər 8 mərhələdə yerinə yetirilmişdir:

I mərhələdə AMEA-nın Əlyazmalar, Ədəbiyyat, Dilçilik, Memarlıq və İncəsənət, Tarix institutlarının elmi arxiv və fondlarında, Ədəbiyyat, Tarix və H.Cavidin ev muzeylərində olan imzaların toplanılması və araşdırılması məqsədilə adıçəkilən mənbələrdən Azərbaycanın 48 görkəmli şəxsinə aid 51 imza və məktub nümunəsi müəyyənləşdirilərək götürülmüş və tədqiqata cəlb olunmuşdur. Avtoqrafları toplanmış şəxslər arasında Xətib Təbrizi, Kişvəri, Şah İsmayıl Xətai, Şah Abbas, İsmayıl bəy Qutqaşanlı, Mirzə Şəfi Vazeh, Mirzə Fətəli Axundzadə, Rəşid bəy Əfəndiyev, Xurşidbanu Natəvan, Seyid Əzim Şirvani, Əsgər Ağa Adıgözəlov Gorani, Məhəmməd Tağı Sidqi, Cəlil Məmmədquluzadə, Məhəmməd Hadi, Mirzə Ələkbər Sabir, Hüseyn Cavid, Əli bəy Hüseynzadə, Məmməd Əmin Rəsulzadə, Səməd Vurğun, Mehdi Hüseyn, Niyazi Tağızadə, Bül-bül, Cavad Heyət, Mirzağa Əliyev, Əziz Mirəhmədov, Əziz Şərif, Bəxtiyar Vahabzadə, Mir Cəlal Paşayev, Mirvarid Dilbazi, Nəbi Xəzri, Cabir Novruz, Turan Cavid, Əzizə Cəfərzadə, Həsən Əliyev, İsgəndər Məlikov, Əli Tudə, Abbas Zamanov, Sara Aşurbəyli, Hüseyn Arif və başqaları var.

İmzalar və digər avtoqraf nümunələri toplandıqdan sonra onlar üzərində elmi dəqiqləşdirmələr və müqayisələr aparılmış, materiallar pasportlaşdırılmışdır.

Bu mərhələ üzrə işlərin yerinə yetirilməsi zamanı görkəmli şəxsin əlyazması haqqında təsvir xarakterli yazılar, şəxsi arxiv materiallarının təsviri ilə bağlı çap kataloqlarındakı qeyd-

lər, muzeylərdə ekspozisiyalarda sərgilənən eksponatlar və s. istiqamətverici vəsait kimi götürülmüşdür. Materiallar məhz həmin qeydlər əsasında ilkin tədqiqata cəlb olunmuş, mətn oxunmuş, adresat və adresantı müəyyən edilmiş, oxşar materiallarla müqayisələr aparılmış, eyniləşdirmə və tutuşdurma nəticəsində yazı manerası, xətt növü təyin olunduqdan sonra əlyazma sənədinin kimə aid olduğu tam dəqiqləşdirilmişdir. Tam dəqiqləşdirilmiş əlyazma nümunələrinin sonunda verilən imza nümunələri invariant imza olaraq qəbul olunmuş, daha intensiv təkrarlanan imza nümunələri variant imza qismində seçilmişdir.

II mərhələdə Bakı və Respublikanın digər şəhərlərində fəaliyyət göstərən Mədəniyyət və İncəsənət arxivlərindən, eləcə də digər aidiyyəti qurumlardan avtoqraf, o cümlədən, imza (qol), məktub, əlyazma nümunələrinin toplanılması və araşdırılması işi həyata keçirilmişdir. Bu mərhələdə A.Şaiqin Ev-Muzeyi, AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxanası, AMEA-nın arxivi, Azərbaycan Musiqi Mədəniyyəti Dövlət Muzeyi, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Arxivi, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Tarix Arxivi, BDU-nun Əsaslı Elmi Kitabxanası, BDU-nun Heydər Əliyev Muzeyi, Bülbülün Ev-Muzeyi, C.Cabbarlının Ev-Muzeyi, C.Məmmədquluzadənin Ev-Muzeyi, Ə.Əzimzadənin Ev-Muzeyi, Leopold və Mstislav Rostropoviçlərin Ev-Muzeyi, M.Ə.Sabir adına Kitabxana, M.Ə.Sabirin Şamaxıdakı Ev-Muzeyi, M.F.Axundov adına Milli Kitabxana, M.S.Ordubadının Xatirə Muzeyi, Milli Arxiv Fondu, "Musiqi dünyası" jurnalının arxivi, N.Nərimanovun Xatirə Muzeyi, S.Mümtaz adına Dövlət Ədəbiyyat və İncəsənət Arxivi, S.Vurğunun Ev-Muzeyi, S.Bəhlulzadənin Ev-Muzeyi, Ü.Hacıbəylinin Ev-Muzeyi, Türkiyə Cümhuriyyətinin Azərbaycan Respublikasındakı səfirliyinin ictimai sənədlər arxivində tədqiqatlar aparılmış, imza və avtoqraf nümunələri tapılaraq surətləri götürülmüşdür.

Bu mərhələdə Ümummilli Lider Heydər Əliyev və Prezident İlham Əliyev başda olmaqla 196 görkəmli şəxsin avtoqraf nümunəsi, əlyazma və imzası əldə olunmuşdur.

Beləliklə, 2 mərhələnin yekununda Azərbaycanın ümumilikdə 244 görkəmli şəxsiyyətinin 300-dən artıq avtoqraf və epistolyar irs nümunəsi müəyyənləşdirilmiş və tədqiqata cəlb olunmuşdur.

III mərhələdə sənədlərin elektronlaşdırılması, surətlərinin və fotolarının hazırlanması işi həyata keçirilmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, əvvəlki mərhələlərdə avtoqraf nümunələri müəyyənləşdirilib götürülərkən (materialların surətlərinin əldə olunması prosesi) müxtəlif mexanizmlərdən istifadə olunmuşdur:

- Materialların bir hissəsi fotoaparatin köməyi ilə çəkilmişdir;
- Bəzi materialların surəti skan edilərək götürülmüşdür;
- Bir sıra avtoqraf nümunələrinin surəti surətçixarma aparatlarının köməyi əldə olunmuşdur;
- İmza və məktub nümunələrinin bir hissəsi isə birbaşa rəqəmsal təsvir formatında (.jpg, .bmp, PDF və s) qəbul edilmişdir;

Bu mərhələdə isə surətçixarma qurğuları vasitəsilə əldə olunmuş materiallar elektronlaşdırılaraq (optik tanıma imkanı 1200 dpi olan skanerlər vasitəsilə), qalan əlyazma surətləri ilə birgə vahid fayl genişliyində (.jpg) və bərabər təsvir ölçüsündə (yüksək dpi genişliyində) hazırlanmış və rəqəmsal işlənmə üçün yararlı vəziyyətə gətirilmişdir. İşin rəqəmsal ifadədə həcmi 890 qeqabayt olmuşdur.

IV mərhələdə avtoqraf və epistolyar irs nümunələri toplanmış görkəmli şəxsiyyətlərin yekun siyahısı tərtib edilmiş, onlar təmsil olunduqları fəaliyyət sahələri üzrə təvəllüdlərinə uyğun şəkildə qruplaşdırılmış, müşayiətedici material kimi həmin şəxslərin həyat və yaradıcılığı haqqında icmal (ensiklopedik) məlumatlar hazırlanmışdır. Materiallar aşağıdakı fəsillərdə

verilmişdir:

- "Müstəqillik dövrünün ictimai, siyasi və dövlət xadimləri" (17 nəfər)
- "XVI-XX əsrlərin görkəmli ictimai, siyasi və dövlət xadimləri" (10 nəfər)
- "Azərbaycan ədəbiyyatının və ictimai fikrinin görkəmli nümayəndələri" (73 nəfər)
- "Görkəmli elm və təhsil xadimləri" (111 nəfər)
- "Görkəmli mədəniyyət və incəsənət xadimləri" (43 nəfər)

Görkəmli şəxslər haqqında icmal məlumatlar minimum 250 söz, maksimum 900 söz həcmində müəyyən olunmuşdur. İllüstrasiyalar üçün aydınlaşdırıcı mətnlər də bu mərhələdə hazırlanmışdır. Aydınlaşdırıcı mətnlər aşağıdakı redaksiyada verilmişdir.

Nümunə 1 (s. 43)

"Xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyevin əldə olunmuş portretinin surətinin arxa tərəfinə baxdıqda aydın olur ki, bu şəkil vaxtilə Əli bəy Hüseynzadəyə hədiyyə olunmuşdur. Avtoqraf digər şəxsin xətt ilə yazılsa da, imza H.Z.Tağıyevin özü tərəfindən atılmışdır. Məhz bu imza, H.Z.Tağıyevin savadsız şəxs olması ilə bağlı fikirləri təkzib edən tutarlı bir fakt hesab oluna bilər. Belə ki, imzada kiril əlifbası ilə onun müəllifinin ad və soyadının baş hərfləri oxunur: Г.З.А.Т."

Nümunə 2 (s.99)

"Ceyhun Hacıbəylinin "İlk Azərbaycan operası necə yaradılmışdır" adlı məqalənin avtoqraf versiyasında – müəllif əvvəlcə qədim Azərbaycan şəhəri Şuşanın mədəni mühiti, Şərq, o cümlədən Azərbaycan musiqisinin özünəməxsus cəhətləri, muğam yaradıcılığı və s. barədə məlumat verdikdən sonra, 1907-ci ildə qardaşı Ü.Hacıbəyli ilə birlikdə ilk Azərbaycan operasının ("Leyli və Məcnun", 1908) yaradılması prosesinə başladıklarını qeyd etmişdir. Məktubdan belə görünür ki, C.Hacıbəyli şərqdə ilk operanın həmmüəllifidir. Lakin bu məsələ heç də bütün tədqiqatçılar tərəfindən təsdiqini tapmadığından müzakirələrə açıq qalır".

Bu mərhələdə imzalardan istifadə zamanı müqayisəli təhlillər davam etdirilmiş, vizual cəhətdən daha aydın olan avtoqrafların seçilməsinə üstünlük verilmişdir. Müəlliflər haqqında toplanmış icmal məlumatlarda əsl mənbələrlə aparılmış dəqiqləşdirmələrdən sonra bir sıra dəyişikliklər edilmişdir. Toplanmış sənəd-məlumat kütləsinin ilkin mənbələrlə tutuşdurulması yenə də prioritet yanaşma olaraq qalmışdır.

V mərhələdə əldə olunmuş materialların redaktəsi, transfonoliterasiyası və kompüter proqramlarında işlənilməsi işi həyata keçirilmişdir.

Bu məqsədlə:

1. Azərbaycanın görkəmli dövlət, elm və mədəniyyət xadimlərinə (244 şəxs) aid avtoqraf, imza, bioqrafik və fotosənədli məlumatlar, əlyazma nümunələri çeşidlənmiş, onları müşayiət edən aydınlaşdırıcı, bioqrafik və təsviraltı məlumatlar elmi, elmi-texniki və bədii redaktə prosesindən keçirilmişdir. İllüstrasiyalaşdırılmış formatda 43 fiziki çap vərəqi təşkil edən toplu materialın mətni üzərində elmi, elmi-müqayisəli təhlil aparılmış, müəllifə (və ya onun əsərinə) aid əlyazma nümunələri və imza variantları arasından daha uyğun gələnlərin (və ya vizual cəhətdən daha qüsuruz; nisbətən yaxşı görünən və oxunanların) seçimi edilmiş, müxtəlif tarixlər (avtoqraf, əlyazma və bir sıra hallarda imza nümunəsinin qələmə alınma tarixləri) dəqiqləşdirilmişdir.

Redaktə zamanı bioqrafik məlumatlara (xüsusən XX əsrdə yaşayıb-yaratmış görkəmli şəxsiyyətlərlə bağlı) bir sıra əlavə və dəyişikliklər edilmiş, dəqiqləşdirmələr aparıldıqdan sonra bəzi çatışmazlıqlar aradan qaldırılmış, qeyri-dəqiq məlumatlar topludan çıxarılmışdır. Ma-

terialların redaktəsi zamanı Abbas bəy Atamalibəyov, Mikayıl Müşfiq, Əsgər Ağa Adıgözəlov-Gorani, Hacı Kərim Sanılı, Elmira Şaxtaxtinskaya, Yusif Səmədoğlu, Toğrul Nərimanbəyov və başqa bir neçə görkəmli şəxsə aid bioqrafik məlumatlara düzəlişlər həyata keçirilmiş, imza və inisial nümunələrinin daha dəqiq variantları əlavə olunmuşdur.

2. Əsasən türk, ərəb, fars, fransız və rus dillərində yazılmış materialların, o cümlədən avtoqraf və əlyazma nümunələrinin dilimizə çevrilməsi və transfonoliterasiyası yerinə yetirilmişdir. Proses zamanı oxunması çətin olan bəzi məktub nümunələri üzərində iş aparılmış, əlaqədar mənbələrlə müqayisəli tədqiqat nəticəsində mətnlərin transfonoliterasiyasında məna tamlığına nail olunmuşdur. İstər redaktə, istərsə də transfonoliterasiya zamanı müəlliflərin yaşadığı dövrün dil xüsusiyyətləri, filoloji-stilistik qəlibləri, orfoqrafik qaydaları nəzərə alınmış, əlyazmaların imlasına toxunulmamışdır. Ümumilikdə 30-a yaxın məktub, avtoqraf, əlyazma nümunəsinin transfonoliterasiyası həyata keçirilmişdir.

3. Əldə olunmuş materialların kompüter proqramlarında işlənməsi məsələlərinə də xüsusi diqqət ayrılmışdır. Həm mətn redaktorları, həm də qrafik dizayn proqramları vasitəsilə materiallar üzərində səhifələmə, fotoqrafik bərpa, tamamlama, illüstrasiyalaşdırma işləri həyata keçirilmiş, sonrakı bədii tərtibata hazırlıq görülmüşdür. Xüsusən foto-sənədli məlumatların vizual-optik görüntüsünün yaxşılaşdırılmasına önəm verilmişdir.

Bir sıra imza nümunələri orijinalda çox kiçik olduğu üçün (yuxarı rastrda 35 piksel) optik tanınmadan sonra yüksək piksellə görüntüdə (qeyri-zoom effekti) klaster deformasiyasına uğramışdır. Problemin aradan qaldırılması üçün imzaların rəqəmli variantı üzərində qrafik bərpa (artkonservativ tamamlama) işləri həyata keçirilmişdir. Görülən işlərə nümunə üçün Mirzə Fətəli Axundovun rəqəmsallaşdırılmış imza şəkli üzərində aparılmış qrafik bərpa prosesinin nəticəsinə baxmaq mümkündür.

Rəqəmsal bərpadan öncə

Rəqəmsal bərpadan sonra

V rüb üzrə yerinə yetirilmiş elmi işlər haqqında məlumatları ümumiləşdirərək qeyd etməliyi ki, bu mərhələdə hər 3 istiqamətdə, həm toplanmış materialların redaktə-korrektəsi işində, həm transfonoliterasiya məsələlərində, həm də kompüter proqramlarında tamamlama-bərpa-tərtibat prosesində layihə üzrə qarşıya qoyulan tələblərə yüksək səviyyədə əməl edilmişdir.

Əldə olunmuş materialların redaktəsi zamanı ədəbi-bədii mətnlərin redaktor təhlili prinsipi əsas götürülmüşdür. Mətnlər qruplaşdırılmış və redaktə olunmuş; proses çərçivəsində bəzi müqayisə və dəqiqləşdirmələr edilmişdir. Materialların transfonoliterasiyası işində müvafiq dillərdən Azərbaycan dilinə hərfi tərcümə üsulu əsas istiqamət kimi götürülmüşdür. Əldə olunmuş sənəd-məlumat kütləsinin kompüter proqramlarında işlənməsi zamanı qrafik bərpa, art-konservasiya və konstruktiv dizayn yanaşmalarından istifadə edilmişdir.

VI mərhələdə görkəmli şəxsiyyətlər haqqında seçilmiş müvafiq məlumatların ingilis dilinə tərcümə işi həyata keçirilmişdir.

Bu mərhələdə avtoqraf və epistolyar irs nümunələri topluya daxil edilmiş şəxslərin adı və soyadı, onlar haqqında ən ümdə məlumatlar (50-100 söz həcmində), təsviraltı aydınlaşdırıcı mətnlər ingilis dilinə tərcümə olunmuşdur. Eyni zamanda ön söz, fəsil adları, kolontitullar,

görkəmli şəxslərin əlifba göstəricisi və toplanın mündəricatı da ingilis dilində hazırlanmışdır. Tərcümə olunmuş məlumatların redaktəsi də bu mərhələdə həyata keçirilmişdir.

Həyata keçirilmiş tərcümənin adekvatlığına nail olmaq üçün prosesin bu mərhələsində leksik-qrammatik dəqiqliyə xüsusi diqqət yetirilmişdir.

Tərcümə zamanı Azərbaycan və ingilis dillərinin konstruksiyalarının mənə funksiyası, leksik dolğunluğu, üslubi-ekspressiv vəzifəsi və digər özəllikləri nəzərə alınaraq, məzmun və ifadə planında leksik, leksik-qrammatik və qrammatik xüsusiyyətlər nəzərə alınmış, tərcümə və redaktə prosesi yüksək peşəkarlıqla həyata keçirilmişdir.

VII mərhələdə toplanmış materiallar əsasında kitab-kataloqun tərtib edilməsi işi həyata keçirilmişdir.

Bu məqsədlə:

1. Toplanmış, transliterasiya və tərcümə olunmuş, redaktə edilmiş materiallar (244 görkəmli dövlət, elm və mədəniyyət xadiminə aid avtoqraf, imza, bioqrafik və fotosənədli məlumatlar, əlyazma nümunələri, fotolar və s.) əsasında kitab-kataloqun tərtibi üzrə 4 istiqamətdə iş aparılmışdır:

- Kitab-kataloqun tərtibat strukturu planlaşdırılmışdır;
- Kitab-kataloqun tərtibat stili formalaşdırılmışdır;
- Mətn və qrafika üzərində iş aparılmışdır;
- Nəşr səhifələnmə və orijinal-maket üçün hazır vəziyyətə gətirilmişdir;

2. Kitab-kataloqun soraq-məlumat aparatı formalaşdırılmışdır.

Kitab-kataloqun tərtibi zamanı nəşrin redaktor hazırlığı sahəsində qəbul olunmuş beynəlxalq və milli standartlar, üsul və yanaşmalar əsas götürülmüş, texniki tərtibat qaydalarına riayət olunmuş, poliqrifik icraya hazırlıq üsulları, o cümlədən səhifələmə, maketləşdirmə, rəngayırma, qrafik işləmə və s. metodlarından istifadə olunmuşdur.

VIII mərhələdə layihə çərçivəsində aparılmış araşdırmaların təhlili və toplanılmış materiallar əsasında kitab-kataloqun tərtib edilməsi üzrə işlər yekunlaşdırılmışdır.

24 ay ərzində layihə iştirakçıları tərəfindən aparılmış tədqiqatların təhlili həyata keçirilərkən aşağıdakı nəticələrin əldə olunduğu təsbit olunmuşdur:

- Layihə çərçivəsində 50-ə yaxın yerli və xarici arxiv, kitabxana və muzeylərdə müvafiq araşdırmalar aparılmış, ənənəvi və elektron mənbələrə müraciət olunmuşdur;
- Tədqiqat çərçivəsində 3 xarici ölkəyə (Fransa, Türkiyə və Rusiya) səfər edilmişdir;
- Müxtəlif arxiv, kitabxana və muzeylərdən avtoqraf və epistoluar irs nümunələrinin müəyyənləşdirilərək əldə olunması, oxunması və dəqiqləşdirilməsi işinə ümumilikdə 340 saata yaxın vaxt sərf olunmuşdur;
- Layihə çərçivəsində 258 görkəmli şəxsə aid 600-dən artıq material tədqiq və təhlil olunmuş, yekunda 244 şəxsə aid 243) foto (Nemətulla Kişvərinin portreti əldə olunmamışdır), icmal xarakterli məlumat və 300-ə yaxın avtoqraf və epistoluar irs nümunəsi kitab-kataloqa daxil edilmişdir;
- 5,5 fiziki çap vərəqi (90 səhifə) həcmində material ingilis dilinə tərcümə edilmişdir;
- Yekunda 43 fiziki çap vərəqi və ya 344 səhifə (60x90/8, 22 sm. x 22 sm. formatında) həcmində kitab-kataloq nəşrə hazırlanmışdır.

Kitab-kataloq bədii-texniki cəhətdən düzgün, redaksiya-nəşriyyat standartlarına uyğun tərtib olunaraq 4 rəngli (CMYK) PDF formatında nəşrə hazırlanmış və EIF-ə təqdim olunmuşdur.

2 Layihənin həyata keçirilməsi üzrə planda nəzərdə tutulmuş işlərin yerinə yetirilmə dərəcəsi (faizlə qiymətləndirməli)

Layihə üzrə həyata keçirilməsi nəzərdə tutulan işlər 100 faiz yerinə yetirilmişdir.

3

Hesabat dövründə alınmış elmi nəticələr (onların yenilik dərəcəsi, elmi və təcrübi əhəmiyyəti, nəticələrin istifadəsi və tətbiqi mümkün olan sahələr)

Layihə üzrə tədqiqata cəlb olunmuş materialların xronoloji çərçivəsi XVI-XXI əsrləri əhatə edir. İlk dəfə olaraq son 5 əsr ərzində yaşayıb-yaratmış görkəmli şəxsiyyətlərimizin əlyazma irsindən, daha dəqiq, avtoqraf əlyazmalarından imza nümunələri, məktub və inskriptlər (hədiyyə edilmiş kitabda müəllif avtoqrafı) müəyyən edilərək kompleks tədqiqata cəlb olunmuşdur. Bu cür əhatəli araşdırma nəticəsində Azərbaycanın görkəmli şəxslərinin avtoqraf və epistolayar irs nümunələrinin ilk ənənəvi və elektron bazası yaradılmışdır.

Hesabat dövründə alınmış elmi nəticələrə misal olaraq, məsələn Mirzə Şəfi Vazehin öz eli ilə üzünü köçürdüyü iki əlyazmanın müəyyən edilməsini və həmin avtoqraflar əsasında şairin həm də mahir xəttat olması faktının üzə çıxarılmasını göstərmək olar.

Ümumiyyətlə klassiklərimizə aid avtoqraf və epistolayar irs nümunələri daha çox arxiv və kitabxanalardan əldə olunduğu halda, məsələn XX əsrin ikinci yarısında yaşayıb-yaratmış görkəmli şəxsiyyətlərin imza nümunələri onların ailə üzvləri və yaxınlarına yazdığı məktublardan, başqalarına hədiyyə etdiyi kitablardakı inskriptlərdən, foto şəkillərin arxa, yaxud kənar hissələrindən əldə olunmuşdur.

Elmi tədqiqat nəticəsində o da müəyyən edilmişdir ki, bəzi görkəmli şəxsiyyətlər imzalarına sadıq qalmış, bəziləri isə əlifba dəyişdikdə imzalarını yeni qrafikaya uyğun çəkmişlər.

Layihə iştirakçıları 26-30 dekabr 2017-ci il tarixində Türkiyə Respublikasının İstanbul şəhərində elmi ezamiyyətdə olan zaman Azərbaycanın Türkiyədə mühacirətdə yaşamış ədib və mühərrirlərindən Əlibəy Hüseyinzadənin və şair Almas İldırımın nadir imza və epistolayar irs nümunələrini əldə etmişlər.

Əldə olunmuş bu və digər əlyazma və imza nümunələrinin surəti tarixşünaslar, ədəbiyyatşünaslar, mənbəşünaslar, xəttşünaslar və başqa sahələrdə aparıcı alimlər üçün faydalı ola bilər.

Tədqiqat çərçivəsində əldə olunmuş ən uğurlu nəticələrdən biri Bakı Dövlət Universitetinin arxivindən Ümummilli Lider Heydər Əliyevin 1951-ci ildə universitetin rektoru Hacıyevə öz dəstxətilə yazdığı ərizənin fotosurətinin tapılmasıdır. Sözügedən ərizənin surəti ilk dəfə məhz layihə çərçivəsində hazırlanmış kitab-kataloq vasitəsilə geniş oxucu kütləsinin diqqətinə çatdırılmışdır.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti cənab İlham Əliyevə aid əlyazma nümunələrinin də əldə olunaraq tədqiqata cəlb olunması layihə çərçivəsində qazanılmış uğurlu elmi nəticələrdəndir. Prezident İlham Əliyevin iki əlyazma və 2 imza nümunəsi əldə olunmuşdur. Əlyazmalardan biri Prezident İlham Əliyevin 20 dekabr 2008-ci ildə Heydər Əliyev muzeyinin fəaliyyəti haqqında yazdığı ürək sözlərini əks etdirir. Digər əlyazma isə Türkiyə Cümhuriyyətinin Azərbaycan Səfirliyindən əldə olunmuşdur. Həmin əlyazma Türkiyə Cümhuriyyətinin 9-cu prezidenti Süleyman Dəmirəlin vəfatı ilə əlaqədar Prezident İlham Əliyev tərəfindən səfirliyin xatirə kitabına yazılmış başsağlığının avtoqrafıdır (19 iyun 2015-ci il tarixli). Hər iki əlyazma ilk dəfə layihə çərçivəsində dərc olunaraq oxucuların ixtiyarına verilmişdir.

Layihə çərçivəsində əldə olunmuş və tədqiq edilmiş materiallar təkcə avtoqrafik əhəmiyyət kəsb etmir, onlar müvafiq dövrün sosial münasibətlərini, ədəbi-bədii mühitini anlamaqda da mütəxəssislər üçün qiymətli mənbədir. Məsələn, tədqiqatlarımız nəticəsində görkəmli şair Səməd Vurğunun tanınmış ədəbiyyatşünas alim Əkrəm Cəfərə dərc olunmamış

şeyrlərinin avtoqrafını göndərdiyi müəyyən olunmuşdur. Həmin şeyrlərin dərc olunmuş variantı ilə məktubdakı şeyrləri müqayisə edərkən istər ədəbiyyat tarixi, istər ədəbiyyatşünaslıq, istərsə də mətnşünaslıq baxımından maraqlı məqamlara rast gəlirik. Bu isə müəllif mətni ilə və redaktor mətni arasında müqayisəli təhlil aparmağa imkan verir.

Layihə çərçivəsində toplanmış materiallar arasında əvvəli və sonu naqis olan bir məktub nümunəsində "H.Q.S" inisiallı imza nümunəsinə rast gəlinmiş, lakin ilk dövrdə həmin avtoqrafın kimə aid olmasını müəyyənləşdirmək mümkün olmamışdır. Bununla belə, tədqiqatın sonrakı mərhələsində məlum olmuşdur ki, imza görkəmli Azərbaycan şairi, maarifçi Hacı Kərim Sanılıya məxsusdur. Müəllif imzasını ad və soyadının baş hərfləri ilə, lakin dövrün dil xüsusiyyətlərinə müvafiq olaraq "k"- "q" əvəzləməsi ilə atmışdır. Belə ki, müəllifin adının *Hacı Qərim Sanılı* kimi yazıldığı müəyyən edilmişdir. Bundan başqa Hacı Kərim Sanılının stilistikasındakı maraqlı hərf əvəzləmələri də diqqətdən yayınmamışdır. Müəllif 1928-ci il oktyabr ayının 19-da oğlu Lətifə yazdığı məktubda 10-cu ayı "öktəbir" yəni "k" hərfi ilə qələmə aldığı halda Bakını "Baqı" kimi yazmış;

*Okuyub, elmin
Qöqünə əl at,
Professorların
Cərqəsinə çat!*

şeyr parçasında isə "x"- "k" (okuyub), "k"- "q" (qöqünə) və "g"- "q" (cərqəsinə) əvəzləmələri etmişdir. Əlbəttə, bu, dövrünün görkəmli ziyalılarında olmuş H.K.Sanılının orfoqrafik qaydalara bələd olmadığına dələlət etmir. Məhz bu cür ziyalıların imlasında o illərin filoloji qaydaları özünü büruzə verir ki, bu da dil tarixi, üslubiyyat və müqayisəli dilçilik məsələləri ilə məşğul olan mütəxəssislər üçün tədqiqat obyektidir.

Layihə çərçivəsində materialların transfonoliterasiya işi də uğurla həyata keçirilmişdir. Türk, ərəb, fars, fransız dillərində yazılmış materialların, o cümlədən avtoqraf və əlyazma nümunələrinin dilimizə çevrilməsi və transfonoliterasiyası yerinə yetirilmişdir (Qeyd: Qarnituru və xətti aydın, oxunuşu daha asan olan rusdilli və kiril qrafikalı Azərbaycan əlifbası ilə yazılmış nümunələr üzərində transliterasiya işləri aparılmamışdır).

Transfonoliterasiyaya ehtiyacı olan mənlərə əsasən M.Ş.Vazeh, M.Ə.Sabir, H.Cavid, A.İldırım, Ü.Hacıbəyli, C.Hacıbəyli, Ə.Hüseynzadə və s. kimi görkəmli şəxslərin dövrümüzə qədər gəlib çıxmış avtoqraf və imza nümunələrində rast gəlinmişdir. Proses zamanı oxunması çətin olan bəzi məktub nümunələri üzərində iş aparılmış, əlaqədar mənbələrlə müqayisəli tədqiqat nəticəsində mənlərin transfonoliterasiyasında məna tamlığına nail olunmuşdur.

Əldə olunan materialların kompüter proqramlarında işlənməsi sahəsində də kifayət qədər uğurlu nəticələr əldə olunmuşdur. İstər mətnin bədii və texniki tərtibatı sahəsində, istər rəqəmsal materialların strukturlaşdırılıb səhifələnməsi və tərcüməyə təqdim olunacaq blok şəklində hazırlanması işində, istərsə də, optik görüntüsü xeyli zəif olan avtoqraf və imza nümunələrinin art-konservasiyadan keçirilməsi fəaliyyətində atılmış addımlar kifayət qədər dəyərli olmuşdur. Nəzərə alsaq ki, bu gün artıq müxtəlif səbəblərdən tamamilə deformasiya (silinmə, itmə, pozulma, aşınma və s.) təhlükəsi ilə üz-üzə qalan avtoqraf və imza nümunələri təkəcə skanerdən keçirilməklə tədqiqatayarımlı və ya gələcək nəsillərə ötürülməli hala gəlmir, o zaman bu cür xətt nümunələrinin yüksək rəqəmsal keyfiyyət (HD) və dəqiqliklə bərpa olunması, başqa sözlə, qrafik fotofaksimilə şəklində elektronlaşdırılması və mühafizəyə götürülməsi milli elm irsin, tarixi yaddaşımızın qorunması sahəsində ciddi uğur kimi qiymətləndirilə bilər.

Layihə çərçivəsində aparılmış tərcümə fəaliyyətinin də uğurlu nəticələri olmuşdur. Bu layihəyə qədər Azərbaycanın bir sıra görkəmli şəxsləri haqqında müxtəlif məlumatlar daha

öncədən dünya dillərinə tərcümə olunduğu halda, bir çox tanınmış şəxslər, o cümlədən, dövlətçilik, elm, mədəniyyət, təhsil sahəsinin inkişafında müstəsna xidmətləri olmuş şəxslər haqqında bioqrafik bilgiler xülasə şəklində olsa belə, ingilis dilinə tərcümə olunmamış qalırdı. Əhəmiyyətli məsələdir ki, məhz bu layihə çərçivəsində həmin şəxslərə aid bu cür icmal məlumatlar ilk dəfə ingilis dilinə tərcümə olunmuşdur. İşin statistik göstəriciləri belə deməyə əsas verir ki, əlyazma, imza və məktubları bu layihənin predmeti olmuş 244 şəxsdən yarıdan çoxu (Abbas Zamanov, Əziz Şərifov, Əkrəm Cəfər, Əziz Mirəhmədov, Kamal Talıbzadə, Gülrux Əlibəyli, Əli bəy Hüseynzadə, Hacı Kərim Sanılı və s.) haqqında məlumatlar birinci dəfədir ki, ingilis dilinə tərcümə olunur. Bunun nəticəsində Azərbaycanın görkəmli şəxsləri haqqında məlumatların əcnəbi oxucular üçün daha əlçatan olması imkanı artmışdır.

Kitab-kataloqun tərtibat strukturunun planlaşdırılması və nəşrə hazırlanması istiqamətində görülmüş işlərin də nəticələrini müsbət qiymətləndirmək olar. İlk növbədə kitab-kataloq üçün çap formatı müəyyənləşdirilmiş: müvafiq nəşrlər (kataloq-albom tipi) üçün məqbul sayılan 60x90/8 (böyük ölçülü format) çap formatı əsas götürülmüş, nəşr mətbəə kəsimindən sonra 220 mm. x 220 mm. ölçüsündə strukturlaşdırılmışdır. Kitab-kataloq üçün qalın cild və forzas nəzərdə tutulmuşdur. Nəşrin strukturu aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilmişdir:

1. Avantitul;
2. Titul səhifəsi, biblioqrafik məlumatlar və kitab daxili annotasiya;
3. Layihə rəhbəri akademik Teymur Kərimli tərəfindən yazılmış geniş ön söz;
4. Ön sözün ingilis dilində olan variantı ;
5. Hərəsi 2 səhifədən ibarət şmüstitullar (ardıcıl olaraq "Müstəqillik dövrünün görkəmli ictimai, siyasi və dövlət xadimlərinin avtoqrafları və epistolyar irsi", "XVI-XX əsrlərin görkəmli ictimai, siyasi və dövlət xadimlərinin avtoqrafları və epistolyar irsi", "Azərbaycan ədəbiyyatının və ictimai fikrinin görkəmli nümayəndələrinin avtoqrafları və epistolyar irsi", "Görkəmli elm və təhsil xadimlərinin avtoqrafları və epistolyar irsi", "Görkəmli mədəniyyət və incəsənət xadimlərinin avtoqrafları və epistolyar irsi",);
6. Bir, iki və üçsütunlu illüstrasiyalı mətn blokları (Azərbaycan və ingilis dillərində);
7. Müəlliflərin Azərbaycan və ingilis dillərində əlifba göstəricisi;
8. Mündəricat;
9. Buraxılış məlumatları.

Kitab-kataloqun məlumat aparatının, biblioqrafik təsvir sisteminin formalaşdırılması zamanı AZS 754-2013 Dövlət Standartının (İnformasiya, kitabxana və nəşriyyat işi üzrə standartlar sistemi. Biblioqrafik yazı. Biblioqrafik təsvir) tələblərinə tam əməl olunmuşdur.

Kitab-kataloqun tərtibat üslubunun formalaşdırılması istiqamətində görülmüş işlərə gəlincə qeyd etməliyik ki, nəşrin tərtibatında əsasən sənədli və fotosənədli elmi-populyar kitablar üçün xas olan stilə (tərtibat üslubuna) üstünlük verilmişdir. Kitab-kataloqun şmüstitul başlıqları üçün 30, sərlövhələr (müəllif adları) üçün 16, əsas mətnlər üçün 13, ingilisdilli, aydınlaşdırıcı mətnlər və soruq-məlumat aparatının, buraxılış məlumatlarının mətni üçün isə 12 ölçülü Arno Pro şriftindən istifadə olunmuş, mətn aralığı 1 intervalla verilmiş, cüt səhifələrdə fotolar əsasən sol, tək səhifələrdə isə sağ hissədən yerləşdirilməklə, 1 müəllif bloku "müəllifin adı, soyadı, doğum tarixi, ölüm tarixi, haqqında qısa bioqrafik məlumat, müəllifin fotosu, fotonun aşağısında müəllif haqqında ingiliscə məlumat, müəllifin imzası, avtoqrafı, epistolyar irsinə aid nümunə və onların 2 dildə aydınlaşdırıcı qısa mətni" ardıcılığı ilə formalaşdırılmışdır. Mətnə foto və əlyazma nümunələrindən başqa, yeri gəldikcə köməkçi illüstrasiyalardan, ornament və simvollarından da istifadə olunmuşdur.

Hər müəllif blokunun mətni həmin müəllif üçün nəzərdə tutulmuş ümumi səhifə həcminin 70 faizini aşmamaq şərti ilə tərtib olunmuşdur. Müəllif bloklarının mətn sahəsi 108 mm x165

mm. ölçülərindən böyük deyildir. Bəzi müəlliflərə aid əlyazma və avtoqraf nümunələri, məktublar daha çox olduğu hallarda, müvafiq bioqrafik məlumatları ixtisar etmək hesabına mətn sahəsi nisbətən kiçildilmişdir.

Hər biri 56 mm. x 66 mm. ölçüsündə olan fotosəkillər, avtoqraf və məktublar qızılı çərçivə (1 pt) ilə haşiyələnmişdir. Ağ-qara fotomateriallar istisna olmaqla, qalan bütün təsvirlər 4 rəng çalarında (CMYK) təqdim olunmuşdur. İmza və məktublar üçün minimal piksel genişliyi 75 dpi müəyyənləşdirilmişdir.

Kitab-kataloqun səhifələnməsi və orijinal-maket üçün hazır vəziyyətə gətirilməsi istiqamətində görülmüş işlərə gəlincə: nəşr QuarkXpress professional mətn redaktorunda səhifələnməmiş və 2 formada—ikirəngli və dördrengli orijinal-maket (CMYK PDF) formasında çapa hazır vəziyyətə gətirilmişdir. Kitab-kataloqun səhifələrində kolontitullar bölmə adlarına müvafiq olaraq verilmişdir. Nəşrin yekun həcmi 43 fiziki çap vərəqi həcmində olmuşdur.

İstər layihə çərçivəsində aparılmış tədqiqatın nəticələrindən (hətta işlənməmiş materiallar əsasında, xammal formasında belə), istərsə də kitab-kataloqdan bir çox elm sahələrinin mütəxəssisləri yararlana, ali məktəblərdə tədris zamanı əyani xəşşünaslıq, mənbəşşünaslıq, ədəbiyyatşşünaslıq qaynağı kimi istifadə edilə bilər.

4 Layihə üzrə elmi nəşrlər (məqalələr, monoqrafiyalar, icmallar, konfrans materialları, tezislər)

Layihə çərçivəsində 1 elmi məqalə dərc olunmuşdur. Akademik Teymur Kərimlinin müəllifi olduğu "Xətlərin izi ilə: görkəmli şəxslərin avtoqraf və epistoluar irsinin axtarışında" adlı həmin elmi məqalə AMEA Məhəmməd Füzuli ad. Əlyazmalar İnstitutunun "Əlyazmalar yanmır" adlı nəşrinin 2018-ci il üçün 1-ci sayında işıq üzü görmüşdür.

5 İxtira və patentlər, səmərələşdirici təkliflər

6 Layihə üzrə ezamiyyətlər

Layihə iştirakçısı filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Aynur Nəcəfova 19-23 iyun 2017-ci il tarixində Mirzə Ələkbər Sabirin Şamaxı şəhərində yerləşən Ev Muzeyində elmi ezamiyyətdə olmuşdur. M.Ə.Sabirin Ev Muzeyindən şairin üç avtoqraf məktubunun surəti götürülmüş və layihənin elektron bazasına daxil edilmişdir. Məktublارın məzmunu araşdırılmış onlardan birinin şairin ömrünün son çağlarında dostu Abbas Səhhətə yazıldığı müəyyən edilmişdir. Məktublardan M.Ə.Sabirin imza nümunəsi də əldə olunmuşdur.

Layihənin digər iştirakçılarında tarix üzrə fəlsəfə doktoru Nigar Babaxanova 29 may- 05 sentyabr 2017-ci il tarixində Fransada elmi ezamiyyətdə olmuş Paris Sosial Elmlərin Tədqiqi Ali Məktəbi "Rusiya, Qafqaz və Mərkəzi Avropa Tədqiqatları Mərkəzi"nin kitabxanası, Fransa Milli Kitabxanasının "Əlyazmalar departamenti", Fransa Milli Arxivinin "Şəxsi Arxivlər Şöbəsi", Azərbaycanın Fransadakı Səfirliyinin "Mədəniyyət Xidməti şöbəsi"ndə tədqiqatlar aparmış, Ümmülbanu Əsədullayevanın (Banin) arxivi ilə tanış olmuşdur. Ezamiyyə nəticəsində Əlimərdan bəy Topçubaşov, Ceyhun Hacıbəyli və Abbas bəy Atamalibəyovun şəxsi arxivləri araşdırılmış, əlyazma və məktublarla yanaşı, bu tarixi şəxsiyyətlərin və digərlərinin imzaları toplanmışdır.

7 Layihə üzrə elmi ekspedisiyalarda iştirak

8 Layihə üzrə digər tədbirlərdə iştirak

9	Layihə mövzusu üzrə elmi məruzələr (seminarlar, konfranslar, dəyirmi masalar və s. çıxışlar)
10	Layihə üzrə əldə olunmuş cihaz, avadanlıq və qurğular, mal və materiallar Layihə üzrə planlaşdırılmış işlərin həyata keçirilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondundan 2 ədəd ağ-qara printer, 2 ədəd "Lenovo" markalı müasir noutbuk, 4 ədəd yedək kartric, 3 ədəd xarici yaddaş qurğusu, rəsmi lisenziyalı Microsoft Office proqram dəsti və s. əldə olunmuşdur.
11	Yerli həmkarlarla əlaqələr Layihə çərçivəsində 40-a yaxın yerli arxiv, kitabxana, muzey və s. təşkilatla əlaqələr qurulmuş, müvafiq mənbələrdə tədqiqat aparılmışdır. İstifadə olunmuş yerli mənbələr aşağıdakılardır: Abdulla Şaiqin Ev-Muzeyi AMEA Hüseyn Cavidin Ev-Muzeyi AMEA Memarlıq və İncəsənət İnstitutu AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxanası AMEA Nizami Gəncəvi adına Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyi AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu AMEA-nın arxivi Azərbaycan Musiqi Mədəniyyəti Dövlət Muzeyi Azərbaycan Respublikasının Dövlət Arxivi Azərbaycan Respublikasının Dövlət Tarix Arxivi Azərbaycanın Fransadakı Səfirliyinin "Mədəniyyət Xidməti şöbəsi", BDU-nun Əsaslı Elmi Kitabxanası BDU-nun Heydər Əliyev Muzeyi Bülbülün Ev-Muzeyi Cəfər Cabbarlının Ev-Muzeyi Cəlil Məmmədquluzadənin Ev-Muzeyi Əzim Əzimzadənin Ev-Muzeyi İmadəddin Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu Leopold və Mstislav Rostropoviçlərin Ev-Muzeyi M.Ə.Sabir adına Kitabxana M.F.Axundov adına Milli Kitabxana Məmməd Səid Ordubadinin Xatirə Muzeyi Milli Arxiv Fondu "Musiqi Dünyası" jurnalının arxivi Nəriman Nərimanovun Xatirə Muzeyi S.Mümtaz adına Dövlət Ədəbiyyat və İncəsənət Arxivi Səməd Vurğunun Ev-Muzeyi Səttar Bəhlulzadənin Ev-Muzeyi Üzeyir Hacıbəylinin Ev-Muzeyi
12	Xarici həmkarlarla əlaqələr Layihə çərçivəsində 10-a yaxın xarici kitabxana, muzey və arxivlər əlaqələr qurulmuş, tədqiqatlar aparılmış, avtoqraf və epistolyar irs nümunələri əldə olunmuşdur. İstifadə olunmuş xarici mənbələr aşağıdakılardır:

Fransa Milli Arxivi
Fransa Milli Kitabxanası
Paris Milli Kitabxanası
Paris Sosial Elmlərin Tədqiqi Ali Məktəbinin "Rusiya, Qafqaz və Mərkəzi Avropa Tədqiqatları Mərkəzi"nin kitabxanası
Parisdə Ümmülbənu Əsədullayevanın yaxınlarının arxivləri
Rusiya İmperator II Nikolay ad. Avtoqraf Muzeyi
Türkiyə Cümhuriyyəti Ahmet Hamdi Tanpınar Ədəbiyyat Muzeyinin Kitabxanası
Türkiyə Cümhuriyyətinin Azərbaycan Respublikasındakı səfirliyinin xatirə dəftəri

13	Layihə mövzusu üzrə kadr hazırlığı
14	Sərgilərdə iştirak
15	Təcrübəartırmada iştirak və təcrübə mübadiləsi
16	Layihə mövzusu ilə bağlı elmi-kütləvi nəşrlər, kütləvi informasiya vasitələrində çıxışlar, yeni yaradılmış internet səhifələri və s.

Layihə rəhbərinin imzası:

Tey. Kərimov

Kərimov Teymur Həşim oğlu

Tarix

10.05.2019

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA

ELMİN İNKİŞAFI FONDU

MÜQAVİLƏYƏ ƏLAVƏ

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Elmin İnkişafı Fondunun 2015-ci ilin əsas qrant müsabiqəsi
çərçivəsində təqdim olunmuş kompleks elmi-tədqiqat
proqramlarının (EIF-KETPL-2015-1(25)) qalibi olmuş
layihənin yerinə yetirilməsi üzrə

ALINMIŞ NƏTİCƏLƏRİN ƏMƏLİ (TƏCRÜBİ) HƏYATA KEÇİRİLMƏSİ VƏ LAYİHƏNİN NƏTİCƏLƏRİNDƏN GƏLƏCƏK TƏDQIQATLARDA İSTİFADƏ PERSPEKTİVLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VƏRƏQİ (Qaydalar üzrə Əlavə 16)

Layihənin adı: Görkəmli şəxsiyyətlərin avtoqrafları və epistoliar irsi
Layihə rəhbərinin soyadı, adı və atasının adı: Kərimov Teymur Həşim oğlu
Qrantın məbləği: : 100 000 manat
Layihənin nömrəsi: EIF-KETPL-2-2015-1(25)-56/52/5-M-41
Müqavilənin imzalanma tarixi: : 14 aprel 2017-ci il
Qrant layihəsinin yerinə yetirilmə müddəti: 24 ay
Layihənin icra müddəti (başlama və bitmə tarixi): 01 may 2017-ci il – 01 may 2019-cu il

1. Layihənin nəticələrinin əməli (təcrübi) həyata keçirilməsi

1 Layihənin əsas əməli (təcrübi) nəticələri, bu nəticələrin məlum analoqlar ilə müqayisəli xarakteristikası

“Görkəmli şəxsiyyətlərin avtoqrafları və epistoliar irsi” adlı layihənin həyata keçirilməsi ilə Azərbaycanda ilk dəfə olaraq, görkəmli şəxsiyyətlərin avtoqrafları, o cümlədən, imza və məktubları kompleks şəkildə tədqiqata cəlb olunmuş, 244 dövlət, elm və mədəniyyət xadiminin xətt nümunələri müəyyənləşdirilib toplanmış, oxunaraq öyrənilmiş, tədqiq olunmuş, pasportlaşdırılmış və kitab-kataloq şəklində nəşrə hazırlanmışdır.

Buna qədər Azərbaycan elminin, mədəniyyət və incəsənətinin inkişafında xüsusi xidmətləri olmuş müxtəlif şəxslərin əsli materiallarının bir hissəsi ayrı-ayrı tədqiqatçılar tərəfindən tədqiq olunsa da, epistoliar irsi öyrənilsə də, bu irs vahid, toplu elmi təhlilə alınmamışdır. Bununla belə, layihə çərçivəsində həm bu kimi tədqiqatların nəticələrindən istifadə olunmuş, həm də yeni, indiyədək tədqiq olunmamış, bir-biri ilə relevant əlaqəsi olan xətt yadigarları araşdırılmışdır. Tədqiqat zamanı müvafiq sahədəki analoji elmi fəaliyyətlərdən fərqli olaraq, yerli və xarici mənbələrin öyrənilməsi paralel şəkildə aparılmış, materiallar müqayisəli şəkildə tədqiq olunmuş, rə-

qəmsallaşdırılmış və qrafik restavrasiya olunmuşdur. Bu məqsədlə AMEA M.Füzuli ad. Əlyazmalar İnstitutunun Şəxsi arxivlər fondunda, respublikanın digər arxiv, kitabxana və muzeylərində qorunan nadir və qiymətli sənəd-məlumat massivlərindən, həmçinin Fransa, Rusiya və Türkiyədəki elm və təhsil müəssisələrinin kitabxana və muzeylərinin arxiv materiallarından geniş şəkildə istifadə olunmuşdur.

Layihənin əsas əməli nəticələri özünü bir sıra elmi yeniliklərin əldə olunmasında göstərir. Əsas elmi nəticəsi 300-ə yaxın nadir imza, məktub və digər avtoqrafların tədqiq edilərək öyrənilməsi və bir yerə toplanılması olan elmi tədqiqatın bir illik yekununda müəyyən edilmişdir ki, indiyədək bezi görkəmli şəxsiyyətlərin yalnız bir cür imzaya malik olması, bir sıra şəxslərin isə guya yazı yazı-oxu vərdişlərinin olmaması (savadsız olması) ilə bağlı yanlış məlumatlar var. Məlum olmuşdur ki, bir çox görkəmli şəxsiyyətlər imzalarına sadıq qalsalar da, bəziləri əlifba dəyişdikdə imzalarını yeni qrafikaya uyğun çəkmişlər. Və yaxud, bir neçə şəxsin avtoqrafının tapılması sübut edir ki, həmin imzanın sahibi əslində yazma-oxuma biliklərinə malik olmuşdur. Bir başqa tapıntı isə göstərir ki, məsələn M.Ş.Vazeh əslində, həm də xəttat imiş və dövrünün gözəl xəttə malik şəxslərdən hesab olunmuş. Bu və digər elmi nəticələr ədəbiyyat tarixi və ədəbiyyatşünaslıq üçün olduqca vacibdir.

2 Layihənin nəticələrinin əməli (təcrübi) həyata keçirilməsi haqqında məlumat (istehsalatda tətbiq (tətbiqin aktını əlavə etməli); tədris və təhsildə (nəşr olunmuş elmi əsərlər və s. – təhsil sistemində tətbiqin aktını əlavə etməli); bağlanmış xarici müqavilələr və ya beynəlxalq layihələr (kimlə bağlanıb, müqavilənin və ya layihənin nömrəsi, adı, tarixi və dəyəri); dövlət proqramlarında (dövlət orqanının adı, qərarın nömrəsi və tarixi); ixtira üçün alınmış patentlərdə (patentin nömrəsi, verilmə tarixi, ixtiranın adı); və digərlərində)

(burada doldurmalı)

2. Layihənin nəticələrindən gələcək tədqiqatlarda istifadə perspektivləri

1 Nəticələrin istifadəsi perspektivləri (fundamental, tətbiqi və axtarış-innovasiya yönü elmi-tədqiqat layihə və proqramlarında; dövlət proqramlarında; dövlət qurumlarının sahə tədqiqat proqramlarında; ixtira və patent üçün verilmiş ərizələrdə; beynəlxalq layihələrdə; və digərlərində)

Layihənin nəticələri ilk növbədə Azərbaycan elminin, elm tarixinin informasiya təminatına və inkişafına xidmət edəcəkdir. Çünki, nəticələr müvafiq sahədə tədqiqat aparən alimlər üçün ilkin mənbə kimi faydalıdır. Tədqiqatçılar görkəmli şəxsiyyətlərin əldə olunmuş epistolary irs və imza nümunələrinin əsillərinin mühafizə olunduğu kitabxana, muzey və fondlar haqqında məlumatı əlavə axtarış etmədən, vahid mənbədən əldə edə biləcəklər. Qeyd etmək lazımdır ki, sözügedən materiallar təkə avtoqrafik əhəmiyyət kəsb etmir, onlar həm də müəlliflərin yaşayıb-yaratdığı dövrün sosial münasibətlərini, ədəbi-bədii mühitini anlamaqda da mütəxəssislər üçün qiymətli mənbədir.

Məlumdur ki, yazı və kitab mədəniyyətinin vacib faktlarından olan bu cür imza, avtoqraf, məktub, bir sözlə xəttin ifadə predmeti olan nə varsa, xüsusilə sadalananlar görkəmli şəxslərin qələmindən çıxmışsa, özündə həm də multidissiplinar məna ehtiva edir. Bu cür xətlər təkə xəttşünaslığın və mənbəşünaslığın obyekt deyil; onunla əlyazmaşünaslar da, ədəbiyyatşünaslar da, ədəbiyyat, sosial münasibətlər, mədəniyyət tarixini öyrənənlər, kitabşünaslar da məşğul olur. Çünki istənilən görkəmli şəxsin imzası, avtoqrafı həmin fərdin özünüidentifikasiya vasitəsi, hər bir ziyalının epistolary varidatı isə onun ictimai və şəxsi münasibətlərinin, fikir və ideyala-

rının yazılı inikasidir. Belə mənbələr həmin şəxslərin yaradıcı və şəxsi keyfiyyətlərini açmaqla yanaşı, zaman ötdükcə, ya ayrıca ədəbi janra, ya ictimai-siyasi hadisəyə, ya da tarixi informasiya kanalına çevrilir.

Bu mənada, digər əlyazmalarla bərabər, mənbəşünaslıq və mətnşünaslıq baxımından böyük əhəmiyyət daşıyan avtoqrafları, o cümlədən məktub və inskriptləri, imza nümunələrini toplayıb tədqiq etməklə, yalnız fundamental elmi məqsədlərə nail olunmur, eyni zamanda, həmin materiallar vasitəsilə görkəmli şəxslərin sosial-psixoloji, ictimai-siyasi, elmi-fəlsəfi mühitini, emosional yaddaşını həmin şəxsiyyətlərin həyat və yaradıcılığını tədqiq edən alimlərə, ali təhsil müəssisələrinin tələbələrinə və ümumiyyətlə, Azərbaycan ədəbiyyatına və tarixinə maraq göstərən hər bir oxucuya ötürməyə xidmət edilir.

SİFARİŞÇİ:

Elmin İnkişafı Fondu

Məsləhətçi

Quliyeva Mülayim Sahib qızı

(imza)

"10" 05 2019-cu il

İCRAÇI:

Layihə rəhbəri

Kərimov Teymur Həşim oğlu

(imza)

"10" may 2019-cu il

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA
ELMİN İNKİŞAFI FONDU**

MÜQAVİLƏYƏ ƏLAVƏ

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Elmin İnkişafı Fondunun 2015-ci ilin əsas qrant müsabiqəsi
çərçivəsində təqdim olunmuş kompleks elmi-tədqiqat
proqramlarının (EIF-KETPL-2015-1(25)) qalibi olmuş
layihənin yerinə yetirilməsi üzrə

ALINMIŞ ELMİ MƏHSUL HAQQINDA MƏLUMAT
(Qaydalar üzrə Əlavə 17)

Layihənin adı: **Görkəmli şəxsiyyətlərin avtoqrafları və epistoluar irsi**

Layihə rəhbərinin soyadı, adı və atasının adı: **Kərimov Teymur Həşim oğlu**

Qrantın məbləği: **100 000 manat**

Layihənin nömrəsi: **EIF-KETPL-2-2015-1(25)-56/52/5-M-41**

Müqavilənin imzalanma tarixi: **14 aprel 2017-ci il**

Qrant layihəsinin yerinə yetirilmə müddəti: **24 ay**

Layihənin icra müddəti (başlama və bitmə tarixi): **01 may 2017-ci il – 01 may 2019-cu il**

1. Elmi əsərlər (sayı)

№	Tamlıq dərəcəsi	Dərc olunmuş	Çapa qəbul olunmuş və ya çapda olan	Çapa göndərilmiş
1.	Monoqrafiyalar			
	həmçinin, xaricdə çap olunmuş			
2.	Məqalələr	1		
	həmçinin xarici nəşrlərdə			
3.	Konfrans materiallarında məqalələr			

	O cümlədən, beynəlxalq konfrans materiallarında			
4.	Məruzələrin tezisləri			
	həmçinin, beynəlxalq tədbirlərin toplusunda			
5.	Digər (icmal, atlas, kataloq və s.)			

2. İxtira və patentlər (sayı)

Nö	Elmi məhsulun növü	Alınmış	Verilmiş	Ərizəsi verilmiş
1.	Patent, patent almaq üçün ərizə			
2.	İxtira			
3.	Səmərələşdirici təklif			

3. Elmi tədbirlərdə məruzələr (sayı)

Nö	Tədbirin adı (seminar, dəyirmi masa, konfrans, qurultay, simpozium və s.)	Tədbirin kateqoriyası (ölkədaxili, regional, beynəlxalq)	Məruzənin növü (plenary, dərətli, şifahi, divar)	Sayı
1.				
2.				
3.				

SİFARIŞÇI:
Elmin İnkişafı Fondu

Baş məsləhətçi
Quliyeva Mülayim Sahib qızı

(imza)

" 10 " 05 2019-cu il

İCRAÇI:

Layihə rəhbəri
Kərimov Teymur Həşim oğlu

(imza)

" 10 " may 2019-cu il